

KÄRKIHANKKEISTA KONKRETIAAN

~ Peruskoulun kohtalonkysymykset ~

ANTTI KETTUNEN

AJATUSPAJA VASEMMISTOFOORUMIN
RAPORTEJA-SARJASSA julkaistaan selvityksiä
ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Sarjan
tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon
pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen
keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä
havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

ISBN 978-952-68271-8-6 (nid.)

ISBN 978-952-68271-9-3 (PDF)

Paino: Miktor Oy, Helsinki.

© Antti Kettunen

Julkaisija Vasemmistofoorumi ry
www.vasemmistofoorumi.fi

Sisällys

Sisällys.....	3
Johdanto.....	5
Yhdenvertaisuus, avoimuus ja demokratia.....	7
Jälkiteollinen yhteiskunta ja digitalisaatio.....	7
Lähtöoletukset.....	7
1. Yhdenvertainen koulu.....	8
Tasa-arvo lähtökohtana.....	8
Kiusaaminen kuriin.....	9
Osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet.....	11
2. Osallistuminen koulussa ja kaupungissa.....	11
Uuden työn ominaispiirteitä.....	13
3. Koulu ja työ.....	13
Tehdaskurin aika on ohi.....	14
Tietoyhteiskunnan seuraava askel.....	15
4. Digitalisaatio ja oppimisen ilo.....	15
Oppimisen ilo.....	17
Lähteet.....	18
Kirjallisuus.....	18

Johdanto

Peruskoulu on jälleen uudistusten edessä. Entinen opetusministeri Krista Kiuru ilmaisi huolensa siitä, että peruskoululta on ”pudonnut pohja”, minkä seurauksena oppilaiden osaamistaso on laskenut¹. Juha Sipilän hallitus puolestaan toteuttaa koulutukseen kohdistuvia säästöjä peruskoulun ryhmäkokoja suurentamalla ja luopumalla yleissivistävän koulutuksen laadun parantamiseen kohdistuvista avustuksista². Peruskoulua kehitetään siis suurten odotusten ja säästöjen ristipaineessa.

Vuonna 2016 käyttöön otettava opetussuunnitelma linjaa periaatteet peruskoulun toimintakulttuurille, opetussällöille ja tavoitteille³. Liikkumavaraa paikallisille valinnoille on silti runsaasti ja opetussuunnitelman pohjalta on mahdollista päätyä melko erilaisiin ratkaisuihin, mikäli rohkeutta löytyy⁴. Tämä raportti onkin kannanotto ennen kaikkea uuden opetussuunnitelman mahdollisuuksia rohkeasti hyödyntävän ja kokeilevan koulun puolesta, mutta myös aikalaispuheenvuoro Sipilän hallituksen koulutussäästöjen aiheuttamista haasteista.

Tämä raportti toimii ajankohtaisena koulutuspoliittisena puheenvuorona pyrkien tarjoamaan välineitä paremman peruskoulujärjestelmän rakentamiseen. Raportin ensimmäinen luku käsittelee peruskoulun kantavaa ajatusta, yhdenvertaisuutta, ja sen kohtaamia haasteita 2000-luvun Suomessa. Toisessa luvussa tarkastellaan kouludemokratian mahdollisuuksia osallisuuden lisääjänä ja kouluyhteisön kehittäjänä. Kolmannessa luvussa pureudutaan työn muutoksen koululle asettamiin haasteisiin. Neljännessä luvussa kiinnitetään huomiota teknologiaan ja vuorovaikutteisiin oppimisympäristöihin, joista kumpuaa myös uudenlainen oppimisen ilo.

Suomalainen julkinen keskustelu peruskoulusta liikkuu useilla eri tasoilla. Samanaikaisesti kun PISA-menestyksen jatkumisesta kannetaan huolta, koulu- rauha ja opettajien valtaoikeudet puhuttavat ja opetuksen painotuksista käydään poliittista kamppailua. Peruskoulukeskustelua ovat ravistelleet myös opettajien⁵ ja kouluhistorioitsijoiden⁶ puheenvuorot. Myös Vasemmistofoorumi on osallistunut keskusteluun⁷.

Peruskoulua voidaan pitää muotonsa

1. http://yle.fi/uutiset/opetusministeri_krista_kiuru_peruskoulu_on_jaanyt_jalkeen/7069439

2. Ratkaisujen Suomi. Liite 7.

3. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. (2014).

4. Korhonen (2015).

5. Korhonen (2014). Herää koulu!

6. Salminen (2012). Koulun pirulliset dilemmat.

7. Reuter & Holm (toim. 2008). Koulu ja valta.

puolesta poliittisen työväenliikkeen saavutuksena, jonka vuoksi onkin luontevaa, että vasemmisto osallistuu voimakkaasti peruskoulun päivittämiseen. Peruskoulun syntyvaiheissa eli erittäin voimakkaana ajatus, että ”kaikki voivat oppia kaiken”.⁸

Aika on nyt eri kuin peruskoulun syntyhetkinä 60-luvun lopulla. Yhdenvertaisuuden vaatimus kattaa sosiaalisten ulottuvuuksien lisäksi esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden ja etniset ulottuvuudet. Osallisuuden vahvistamiselle luovat puolestaan painetta heikkoäänestysaktiivisuus ja nuorten syrjäytymisriski. Työelämä on muuttunut tietointensiiviseksi ja epätyypillisemmäksi ja monet perinteiset ammatit uhkaavat kadota robotisaation myötä.

Finanssikriisin jatkuminen sekä leikkaukset koulutuksesta ja kunnilta haastavat myös peruskoulun rahoituksen. Leikkaukset ovat jo nyt ajaneet koulut kasvattamaan luokkakokoja, lomauttamaan opettajia ja säästämään materiaali- ja välineistöä. OKM:n kyselyyn vastanneet koulumaailmassa työskentelevät kohdistaisivat lisärahoitusta taas luokkakokojen pienentämiseen, oppilaiden tukemiseen ja oppimisympäristöjen kehittämiseen.⁹

Koulua ajatellaan usein hyvin väli-neellisesti tuotantoelämän tarpeiden lähtökohdista, vaikka koulutus lisää myös suoraan yksilön hyvinvointia. Samanlaisesti peruskoulun siis voidaan ajatella tuottavan muuttuvan työelämän erityistarpeisiin soveltuvia osaajia kuin myös

onnellisuutta yksilöiden elämään. Tämä raportti tasapainottelee näiden kahden näkökulman välillä pyrkien vahvistamaan yksilön omia vahvuuksia ja kykyjä, mutta myös tunnistamaan koulun tehtävät muuttuvassa maailmassa.

Peruskoulun pohja on edelleen hyvä, mutta nyt on aika päivittää järjestelmä uudelle vuositukselle. Kyseessä ovat peruskoulun kohtalonkysymykset, sillä mikäli se ei onnistu uudistumaan, voi edessä olla pahoinvoinnin syveneminen, yhteiskunnallinen eriytyminen ja koulutusvastuun jakautuminen useille arvopohjaltaan eriäville järjestäjille.

8. Somerkivi (1982, 63) paikansi ajatuksen ensimmäisen kerran kouluhallituksen Uusi Koulu -nimisestä julkaisusta vuonna 1972.

9. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014, 122).

Lähtöoletukset

Raportin lähtöoletuksina on seuraavat kaksi teemaa, jotka läpäisevät raportin alalukuja.

YHDENVERTAISUUS, AVOIMUUS JA DEMOKRATIA

Yhdenvertaisuuden toteutuminen peruskoulussa edellyttää maksuttomuuden turvaamista, erilaisuuden tunnustamista ja syrjintään puuttumista. Yhdenvertaisuuden vuoksi on samanaikaisesti sekä luotava edellytyksiä sille, että erilaisista lähtökohdista on mahdollista ponnistaa yhtä pitkälle sekä rakennettava syrjinnän vastaista kulttuuria.

Koulun on oltava demokraattinen yhteisö, jossa oppilaat voivat aidosti vaikuttaa opetuksen ja oheistoiminnan järjestämiseen. Osallisuus kiinnittää oppilaat osaksi kouluyhteisöä ja vähentää pahoinvointia. Demokratian toteutuminen edellyttää ennakkoluulotonta avoimuutta sisältöjen valmistelemissä ja oppimateriaalien levittämisessä.

JÄLKITEOLLINEN YHTEIS- KUNTA JA DIGITALISAATIO

Yhteiskunta on muuttunut jälkiteolliseksi tietoyhteiskunnaksi. Työntekijä ei ole enää vain koneen jatke, vaan sisältöä luova ja käsittelevä henkilö. Tuotannossa korostuvat yksilön persoonallisuus, sosiaaliset verkostot ja kommunikatiiviset kyvyt.

Tiedon määrä on kasvanut räjähdysmäisesti ja sen käsittelemisestä on tullut entistä tärkeämpää. Digitaalisen infrastruktuurin ymmärtämisestä on tullut yhtä tärkeää kuin fyysisen. Teknologia on erottamaton osa arkeamme ja se muokkaa sosiaalisia suhteitamme, kun kommunikaatiosta tulee nopeampaisempaa. Digitalisaatio mahdollistaa uudenlaisten oppimisympäristöjen rakentamisen ja edellyttää digitaalisen kulttuurin ymmärtämistä.

Globalisaation myötä Suomi on tullut taloudellisesti ja poliittisesti entistä riippuvaisemmaksi muusta maailmasta. Tällä on vaikutuksia koulutuspolitiikkaan ennen kaikkea niiden valmiuksien kannalta, jotka yksilöillä on toimia erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä.

1. Yhdenvertainen koulu

TASA-ARVO LÄHTÖKOHTANA

Peruskoulun alkuaikoina juuri väestön tasa-arvoinen kouluttaminen katsottiin tärkeäksi, sillä pienellä maalla ei ollut varaa jättää ketään kouluttamatta sosioekonomisen taustan perusteella. Kyse oli maanlaajuisen ”lahjakkuusreservin” täysimääräisestä hyödyntämisestä. Peruskoulun onkin katsottu onnistuneen koko ikäluokan kouluttamisessa asuinpaikasta riippumatta ja esimerkiksi muualla Euroopassa yleisiltä kriisikouluilta on välttytty¹⁰.

Yhdenvertaisuuden merkitys kouluissa ei ole kadonnut, sillä epätasa-arvoinen koulu hukkaa inhimillistä potentiaalia ja tuhoaa syrjittyjen elämän. Siirtolaisuus tuo Suomeen ihmisiä erilaisista kulttuureista. Erilaisuus puolestaan voi aiheuttaa ennakkoluuloja, joskin kysymys on paljolti myös siitä, minkälaisia käyttäytymismalleja vanhemmat lapsilleen välittävät. Entistä moniarvoisempi yhteiskunta asettaakin koululle aiempaa voimakkaamman kasvatusvastuun erilaisten ajatusmaailmojen ja elämäntapojen yhteen sovittajana¹¹.

Yhdenvertainen koulu edellyttää riittävää resursointia. Kansainvälisten tut-

kimustulosten mukaan opetusryhmien pienuus korreloikin oppimismenestyksen kanssa¹². Keskittymiskyky ja oppimisen tavat ovat yksilöllisiä ominaisuuksia, minkä vuoksi pelkän luokkakokoihin keskittymisen sijaan tulee kiinnittää huomiota myös yksilölliseen ohjaukseen ja monia eri menetelmiä hyödyntävään opettamiseen. Suomessa juuri resursien puute saattaa kuitenkin aiheuttaa lähivuosina ongelmia koulutukselliselle yhdenvertaisuudelle, kun Juha Sipilän hallitus luopuu luokkakokojen pienentämiseen kohdistuvasta avustuksesta osana sopeutustoimenpiteitään¹³.

Pidän perusteltuna, että kouluverkon suunnittelussa noudatetaan jatkosakin lähikouluperiaatetta, jolloin koulu ei sijaitse kohtuuttoman matkan päässä oppilaasta haja-asutusalueillakaan. Pitkät koulumatkat tekevät koulupäivästä raskaan, mikä saattaa helposti heijastua oppimistuloksiin. Tarvittaessa myös kuntarajoista on voitava joustaa, mikäli asutusta on kahden tai useamman kunnan rajakohdissa ja koulupalveluita olisi järkevää järjestää yhdessä.

Haasteena koulutukselliselle tasa-arvolle voidaan pitää oppimiseroja, maahanmuuttajien integroitumista, alueel-

10. Salminen (2012, 25).

11. Itkonen & Talib (2013, 7).

12. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015, 57).

13. Ratkaisujen Suomi. Liite 7.

listen erojen kasvua ja vanhanaikaista sukupuolierottelua oppiaineiden sisällä. Sipilän hallituksen leikkaukset heikentävät voimakkaasti juuri mahdollisuutta vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa.

Oppimiserojen tasaamiseksi kouluissa on tarjolla tukiovetusta ja erityisryhmiä, jolloin omaa tahtia oppiminen on paremmin mahdollista. Oppimiserot eivät kuitenkaan saisi aiheuttaa syrjintää, vaan tulisi korostaa, ettei hitaammassa oppimisessa ole kyse ”tyhmyydestä” vaan yksilöllisistä tarpeista ja erilaisista lähtökohdista.

OECD katsoo, että suomalaisen oppimismenestyksen (PISA) taustalla on juuri koulutusmyönteinen yhteiskunta, hajautettu koulutusjärjestelmä, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen, laaja yhteistyö koulun kehittämiseksi ja korkeatasoinen kirjastolaitos¹⁴.

Suomen menestys PISA-tutkimuksissa on kuitenkin kääntynyt laskuun samanaikaisesti kun erot koulujen välillä ovat kasvaneet¹⁵. Kouluerojen kasvua voidaan kuitenkin pitää vain seurauksena laajemmasta eriarvoistumiskehityksestä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on ehdottanut omassa raportissaan¹⁶, että koulun tulisi avautua tilana siten, että siellä olisi opetushenkilökunnan lisäksi myös nuorisotyöntekijöitä, vanhempia, vapaaehtoisia ja yrityksiä. Toivomukseen koulun avautumisesta on helppo yhtyä, mutta samalla on mielestäni kui-

tenkin tärkeää pitää tila riittävän epäkaupallisena, jotta erot oppilaiden sosioekonomisissa taustoissa eivät heijastu oppilaiden välisiin suhteisiin koulupäivän aikana tapahtuvassa rahankäytössä. Vanhempien läsnäolo ei saa myöskään heikentää opettajien asemaa opetuksesta vastaavina auktoriteetteina, vaan opettajille on taattava työrauha.

TOIMENPIDESUOSITUS: Lisätään resursseja opetusryhmien pienentämiseen ja kohdennetaan tukea erityisesti kouluihin, joissa ongelmia ilmenee.

TOIMENPIDESUOSITUS: Huomioidaan erilaiset oppimistavat entistä varhaisemmassa vaiheessa yksilölliset erot tunnistaen ja järjestetään opetus eri oppimistapoja yhdistellen.

KIUSAAMINEN KURIIN

Kiusaaminen on tuhoisaa nuoren ihmisen minäkuvalle ja kehittyvälle persoonalle. Kiusaamistapauksista tulee aikuisten tietoon vain joka viidennes, joten pinnan alla kytee runsaasti pelkoa, masennusta ja stressiä¹⁷. Niin sanottu ”hiljaisuuden koodin” murtaminen onkin keskeinen osa opettajan roolia kiusaamisen torjunnassa.

Kiusaaminen on perinteisesti ollut kytköksissä sellaisiin kulttuurisiin arvostuksiin kuten ulkonäköön ja käyttäytymiseen, menestymiseen koulussa ja etniseen erilaisuuteen. Lapset eivät ole suojassa myöskään perheensä maineelta,

14. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Mihin Suomen menestys perustuu?

15. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015, 47).

16. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015, 74).

17. Itkonen & Talib (2013, 11).

vaan syrjintää saattavat kohdata vaikkapa alkoholistin lapset.

Kiusaajan tavoitteet liittyvät puolestaan vallankäyttöön ja oman asemansa vahvistamiseen sosiaalisessa yhteisössä¹⁸. Valta ei kuitenkaan yksin selitä kiusaamista, vaan taustalla on usein myös epävarmuutta ja sosiaalisten käyttäytymismallien puutetta.

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suoraan kiusaamiseen kuuluvat muun muassa fyysisen koskemattomuuden loukkaamiset, uhrin haukkuminen ja eristäminen ryhmästä, kun taas epäsuora kiusaaminen voi toteutua vaikkapa loukkaavien juurujen kertomisena tai rasistisina vitseinä.

Olennaisinta kiusaamisen torjumisessa onkin vahvistaa toivottuja käyttäytymismalleja jo mahdollisimman nuorena ja puuttua kiusaamisen ilmenemiseen jo alkuvaiheessa, jossa kiusaaja testaa uhrin reaktioita ja ulossulkemista ei ole tapahtunut. Kun yksilö eristyy on kiusaamiseen puuttuminen ja uhrin itsetunnon vahvistaminen jo vaikeampaa.

Yhdenvertaisuuden rakentaminen edellyttää haitallisten normien purkamista. Normeilla tarkoitetaan ennakkoletuksia, jotka haittaavat yksilöiden elämää ja itsemääräämisoikeutta¹⁹. Niin sanotusta hetero-oletuksesta ja kaksinapaisesta sukupuolijaottelusta on luovuttava.

TOIMENPIDESUOSITUS: Vahvistetaan varhaisen puuttumisen mallia ja koulu yhteisössä tapahtuvaa tutkimustyötä kiusaamisen havaitsemiseksi.

TOIMENPIDESUOSITUS: Päivitetään oppimateriaalit murtamaan yhdenmukaistavia normeja huomioimalla sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt.

18. Itkonen & Talib (2013, 13).

19. Normit nurin! (2013).

2. Osallistuminen koulussa ja kaupungissa

OSALLISUUS JA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUDET

Osallisuudella tarkoitetaan nuoren tuntemaa osallisuuden kokemusta. Osallisuuden tunne liittyy itsensä tärkeäksi ja päteväksi kokemiseen omassa yhteisössään²⁰. Osallisuuden tutkiminen edellyttää kuitenkin myös valta-analyysiä, sillä pelkkä osallisuuden tunne ei mahdollista oppilaiden hyvien ideoiden viemistä käytäntöön. Oppilailla tulee olla tunteen lisäksi konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia yhteisössään. Osallisuuteen voidaan liittää sellaisia käsitteitä kuin yhteisöllisyys²¹.

Koulu ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen saareke, vaan myös paikka nuorison kohtaamisille ja sosiaalistumisille. Koulu toimii tiiviissä yhteistyössä koulutuksesta vastaavien kuntien kanssa. Nuorisotyön ja koulujen kytköstä tulee tiivistää tulevaisuudessa entisestään.

Osallisuuden vahvistamiselle haasteensa luovat nuorison alakulttuurien kirjo ja näiden erilaisten ryhmien kuuleminen itsenäisinä. Esimerkiksi skeit-tausta harrastavan nuoren toiveet ovat erilaisia kuin tietokoneista innostuneen tai partioleireillä viikonloppunsa viet-

tävän. Moniäänisyyden säilyttäminen edellyttää päätöksenteon jalkauttamista riittävän syvälle nuorten arkeen. Yksinkertaisimmillaan tämä voisi toteutua esimerkiksi nuorten pyörittämien yhdistysten voimakkaammalla taloudellisella tukemisella.

Nuoriso voi toki valita edustajansa, mutta se tekee keskustelusta väistämättä yksiäänisemmän. Nuorisokulttuurit muuttuvat sellaisella vauhdilla, että päätöksentekijät ovat aina jäljessä uusimmista virtauksista. Tästä syystä suunnitteluvaltaa tulisi antaa suoraan nuorille ja kaupunkien tulisi mahdollistaa toiminta.

Opetussuunnitelmassa todetaan, että oppilaiden osallisuuden lisääminen opetuksen toteuttamisessa lisää oppimisen mielekkyyttä ja sitouttaa yhteisiin päämääriin. Yhteisiin päämääriin sitoutuminen puolestaan vähentää ulkopuolisuuden tunnetta ja ehkäisee syrjäytymistä. Osallisuuden kasvattaminen onkin keskeinen tekijä pahoinvoinnin, koulupudokkaiden ja kiusaamisen määrän vähentämisessä.

Osallisuutta voidaan tukea keskusteluvilla opetusmenetelmillä ja luovuutta tukevalla ilmapiirillä luokassa. Ajatusten tyrmääminen suoralta kädeltä on varmin tapa saada niiden esittäjä lannistumaan.

Kouludemokratian näkyvin ilmen-

20. Gretschel (2002, 50).

21. Gretschel & Kiilakoski (2012, 5).

tymä on nykyään oppilaskuntatoiminta. Oppilaskunnille on lainsäädännössä määritelty tietty asema, mutta niiden vaikutusvalta on käytännössä vähäistä.

Kouludemokratialle haasteita asettavat oppilaiden alaikäisyys ja päätöksentekoon vaadittava arviointikyky. Koulun tulee myös avautua kansalaisyhteiskunnalle, jotta pyörää ei tarvitse keksiä uudelleen. Kansalaisjärjestöt ja nuoret hyötyvät toisistaan suoraan, kun nuoret oppivat yhteiskunnassa toimimista ja järjestöt saavat uutta virtaa toimintaansa.

Lapset ja nuoret tulisi ottaa nykyistä voimakkaammin mukaan yhdyskuntasuunnitteluun, sillä se on jokaisen kuntalaisen oikeus. Täten saataisiin arvokasta tietoa nuorten turvallisuuteenkin vaikuttavista kulkureiteistä ja oleskelu-

tottumuksista sekä leikkipuistojen, pihojen, liikuntapaikkojen ja nuorisotilojen kehittämisestä.

TOIMENPIDESUOSITUS: Vahvistetaan oppilaiden osallisuutta päätöksentekoon sähköisillä palautejärjestelmillä ja oppilaiden nimeämällä edustajilla ainakin oppimisympäristöihin liittyvissä toimikunnissa.

TOIMENPIDESUOSITUS: Panostetaan nuorten itse organisoimaan harrastustoimintaan.

TOIMENPIDESUOSITUS: Puretaan keino-tekoiset raja-aidat koulun ja nuorisotyön välillä ja sijoitetaan kunnan nuorisotyöntekijät työskentelemään koulun yhteyteen.

3. Koulu ja työ

UUDEN TYÖN OMINAISPIIRTEITÄ

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa persoonallisuudesta on tullut erottamaton tuotantovoima. Työ sisältää entistä enemmän kommunikaatiota ja henkilökohtaista heittäytymistä. Työ on niin sanotusti subjektivoitunut²² eli työssä korostuvat sellaiset kyvyt ja ominaisuudet, joita koneet eivät voi korvata. Useimmiten lisäarvoa tuottavatkin koneiden sijaan sanat. Yritykset hyödyntävät toiminnassaan työajan ulkopuolella kehittyviä verkostoja sekä kommunikatiivisia taitoja ja osaamista kasaantuu epävirallisissa ympäristöissä, kuten harrastuksissa.

Koulun tuleekin tukea yksilöiden mielikuvituksen ja luovuuden kehittymistä kulttuurin avulla. Oppilaiden omille projekteille on annettava enemmän tilaa. Yksilön ilmaisullisten kykyjen kehittymistä tulee tukea. Yhä useampiin ammatteihin liittyy kognitiivisia taitoja, jolloin voidaan puhua tietotyöstä.

Kyse on myös hyvinvointivaltion murroksesta. Niin sanottuun uuteen työhön²³ liittyy elimellisesti se, että työurat ovat pirstaleisempia ja arjen suunnittelu

muuttuu epävarmemmaksi. Tätä voidaan kutsua prekarisaatioksi. Prekarisaatioissa työsuhteet muuttuvat epätyypillisiksi suhteessa teollisen yhteiskunnan työjärjestykseen ja –suhteisiin²⁴.

Samassa työssä ei enää vietetä koko elämää, vaan yksilöillä saattaa olla toistakymmentä työpaikkaa työuransa aikana. Prekarisoitunut yhteiskunta on kokonaisuudessaan ”huokoisempi”, eli samanaikaisesti turvaverkot ovat ohuempia, mutta myös yksilöiden toimeliaisuus tuottaa välittömämpiä ja näkyvämpiä tuloksia²⁵.

Työaika ja vapaa-aika sekoittuvat keskenään. Tuotannon ulkopuolinen aika käytetään töihin valmistautumiseen, itsensä kehittämiseen ja työn kannalta olennaisten sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Työajan ja arvon välille ei voi enää määrittää suoraa suhdetta²⁶, vaan arvonlisäys tapahtuu muilla tavoin. Tästä syystä on epäolennaista jakaa koulupäivä keinotekoisiiin aikalokeroihin, joissa opiskellaan erillisiä oppiaineita.

Palkkatyön ja yrittäjyyden välillä ei ole enää selkeää eroa. Koululle tämä aiheuttaa paineita sekä työntekijöiden aseman tunnistamisessa että yrittäjä-

22. Subjektivoituneesta työstä on kirjoittanut mm. Raija Julkunen (2008, 119).

23. Jakonen & al. (2006); Julkunen (2008).

24. Jakonen (2014, 287).

25. Jokinen & Venäläinen (2015).

26. Berardi (2006, 26).

mäisen työn valmiuksien kehittämisessä. Työelämän sukupuolittuneisuuden purkaminen tulee jatkossakin olemaan keskeistä ja siihen voidaan vaikuttaa esimerkiksi peruskoulunsa päättävien kohdennettavalla kampanjoinnilla, jolla vaikutetaan nuorten koulutusvalintoihin ja asenteisiin.

TOIMENPIDESUOSITUS: Vahvistetaan oppilaiden viestintä- ja kommunikaatitaitoja yhteistyöhön pohjautuvilla oppimismenetelmillä.

TOIMENPIDESUOSITUS: Panostetaan ihmisten kykyyn rakentaa omaa elämäntilanteensa muuttuvissa ympäristöissä sosiaalisia verkostoja ja turvaverkkoja hyödyntämällä.

TOIMENPIDESUOSITUS: Vahvistetaan oppilaiden oppimistaitoja ja kykyä elinikäiseen oppimiseen perinteisten ammattien kadotessa ja muuttaessa muotoaan.

TEHDASKURIN AIKA ON OHI

Suora kuri on pitkälti korvautunut hienovaraisella kontrollilla. Koululaisia ohjataan arvioinnin, aikataulujen ja sääntöjen avulla. Ruumiillinen kuritus on korvautunut kasvatuksellisilla keskusteluilla ja kurinpidollisilla toimenpiteillä, kuten jälki-istunnolla, kirjallisilla huomautuksilla ja määräaikaisella erottamisella koulusta²⁷. Jatkuvan arvioinnin ja hallinnan alaisena oleminen on hienovaraisempaa, mutta kontrolliin on silti

syitä suhtautua kriittisesti oppilaiden itsemääräämisoikeuden näkökulmasta.

Koulussa opittavat toimintamallit rakentavat myöhemmin työelämässä tarvittavia taitoja. Välituntisummeri piirtää rajan opiskeluun ja leikkiin käytettävän ajan välillä, yhteiset ruokailuhetket ja juhllisuudet rakentavat yhteisöä ja oppilaiden yhteiset projektit kehittävät työelämässä välttämättömiä ryhmätöitä.

On arvioitu, että koulussa opitaan sisältöjen lisäksi oppilana olemisesta. Keskeisessä asemassa prosessissa on niin sanottu ”epävirallinen koulu”, joka koostuu koulun sisällä vallitsevista normeista ja kulttuurista. Koulussa oppilas sulautuu noudattamaan aika-tila-polkuja, jotka koostuvat siitä milloin ja missä syödään, milloin vietetään välituntia ja milloin opiskellaan²⁸. Voidaankin katsoa että jälkiteollisessa työssä, jossa työ ei ole enää ole sidottua tiettyyn aikaan tai paikkaan, liiallinen kontrolli saattaa heikentää oppilaiden kykyä innovatiiviseen toimintaan.

Kontrollimekanismeilla koulu pitääkin lapsen alaikäisyyden tilassa, joka valmistaa häntä epävarman työelämän edellyttämiin joustoihin.

TOIMENPIDESUOSITUS: Vahvistetaan oppilaiden itsenäistä päätöksenteko- ja opiskelukykyä. Kannustetaan ja resursoidaan omien oppimiseen liittyvien projektien suunnittelua ja toteuttamista.

27. Perusopetuslaki 35a § & 36 §

28. Kiilakoski (2012, 15).

4. Digitalisaatio ja oppimisen ilo

TIETOYHTEISKUNNAN SEURAAVA ASKEL

Suomi on tietoyhteiskunta. Tietoyhteiskunnalle ominaisena piirteenä on pidetty ominaisena tuottavuuden kasvun kulkemista käsi kädessä niiden käytäntöjen kanssa, joilla tietoa luodaan, käsitellään ja jalostetaan²⁹. Niin sanottu asioiden internet ja big data tulevat mullistamaan oppimisen.

Asioiden internet (*internet of things*) tarkoittaa käytännössä sitä, että jokaisella fyysisellä objektilla - jääkaapeista lypsykoneisiin - on oma ip-osoite, jonka kautta se välittää dataa wifi-yhteyttä käyttäen muiden objektien kanssa ja käyttäjien suuntaan. Asioiden internetistä voidaan puhua myös suppeammin teollisena internetinä, sillä se mahdollistaa internetin hyödyntämisen teollisuustuotteissa, jolloin niiden toiminnasta saadaan paremmin tietoa. Opetuksessa asioiden internetin avulla voidaan kehittää esimerkiksi vuorovai- kutteisia ja automaattisesti päivittyviä oppimisympäristöjä.

Big data puolestaan on termi räjähdysmäisesti kasvavalle datan määrälle. Oppilaille tulee antaa valmiudet järjestellä dataa hyödynnettävään

muotoon ja myös visualisoida tietoa ymmärrettävästi.

Digitaalisen infrastruktuurin ymmärtäminen on koettu niin merkittävaksi, että osana matematiikan oppiainetta kouluissa ryhdytään opettamaan koodaamista³⁰. Ohjelmoinnin osaaminen mahdollistaa uusien kiinnostavien maailmojen luomisen ja uuden tavan toteuttaa itseään. Osaamis pohjaisessa taloudessa nuorena hankittu ohjelmointitaito on myös kilpailuetu.

Koulujen digitalisoiminen on yksi Juha Sipilän hallituksen strategisista kärkihankkeista³¹. Yhdistettynä rajuihin koulutusleikkauksiin digitalisaatio uhkaa kuitenkin jäädä kuolleeksi kirjaimeksi, eikä syntyvä oppimisen ilo riitä kompensoimaan pahoinvoinnin lisääntymistä muilla sektoreilla. Digitalisointiallosta ei myöskään saisi tulla raha-automaattia laitteisto- tai ohjelmistovalmistajille, vaan kilpailutus tulisi hoitaa asiantuntevasti ja ohjelmistoissa suosia suomalaisia kehittäjiä sekä avointa lähdekoodia.

Digitalisaatio edellyttää kuitenkin myös opetussisällöiltä paljon muutakin kuin ohjelmoinnin opettamista ja digitalisaation tulisikin läpäistä kaikki oppiaineet. Osana äidinkielen opettamista

29. Castells (1996-1998).

30. Mykkänen & Liukas (2014).

31. Ratkaisujen Suomi (2015, 15).

tulisi opettaa myös digitaalista kulttuuria. Maantiedettä puolestaan voitaisiin hahmottaa oivaltavasti paikkatiedon kautta.

Digitaalisten sisältöjen parissa päivänsä viettävät nuoret kokevat olonsa epämukavaksi analogisessa luokkahuoneessa, jossa oppiminen tapahtuu pelkästään passiivisesti kuuntelemalla.

Koulun osalta olennaista on, että teknologiset ja tilankäytölliset ratkaisut tukevat oppimista. Oppimisympäristöt eivät yksin riitä, mikäli pedagogiset ratkaisut ovat vanhanaikaisia³². Valmiudet tieto- ja viestintätekniiikan käyttämiseen ovat paranemassa uuden opettajasukupolven myötä, mutta käytön mahdollistaminen on yhä kesken³³.

Lähivuosina tullaan näkemään ensimmäiset saavutettavissa olevan hintaiset älylasit, joiden ajatus on täydentää oppimisympäristöä. Älylasien avulla opettaja voisi esimerkiksi käsityönopetuksessa näyttää, mihin katseen tulisi kiinnittyä: näkymä olisi sama sekä opettajalla että oppilaalla³⁴.

Teknologian hyödyntämisessä ei tule unohtaa elektronisia aineistoja ja niiden tarjoamia perinteiset mediarajat ylittäviä mahdollisuuksia. Sähköisiä oppimateriaaleja voi käyttää interaktiivisesti. Aineisto voisi esimerkiksi muuttaa pedagogiikkaansa ja vaikeustasoaan oppilaan etenemisen mukaan, kunnes asia olisi opittu kokonaisuudessaan³⁵.

32. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010, 8).

33. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010, 9).

34. Suomalaiset älylasit välttävät Google-lasien virheitä. HS 10.3.2015.

35. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015, 18).

Kyse ei ole paperisten aineistojen korvaamisesta vaan oppimateriaalien monipuolistamisesta. Julkisessa keskustelussa unohtuu, että erilaiset oppijat³⁶ tarvitsevat erilaisia tapoja esittää tietoa. Kun toiselle sopii videon katseleminen, voi toinen oppia parhaiten itse tekemällä. Samalla oppimisesta tulee vähemmän riippuvaista opetuksen ajasta ja paikasta.

Oppimateriaalien vertaistuotanto säästää runsaasti julkisen sektorin materiaalikustannuksissa, koska perinteisen paperikirjan valmistuskustannukset ovat korkeita. Paperikirjojen päivitettävyyden on myös heikkoa, mikäli uutta painosta ei ole varaa tilata vuosittain. Sähköisiin ja yhdessä päivitettäviin oppimateriaaleihin siirtyminen edellyttää tekijänoikeuskysymysten ratkaisemista esimerkiksi Creative commons -lisensseillä, joilla on mahdollista yhdistää jatkomuokattavuus ja alkuperäisille tekijöille annettava tunnustus³⁷.

Uudet digitaaliset mediaympäristöt edellyttävät myös parempaa medialukutaitoa. Kyky suhtautua kohtaan viestintään kriittisesti korostuu, kun verkossa levitetään myös sellaisia viestejä, joiden sisältö on satiirista tai propagandistista.

Kiinteistä tiedonsäilöntämenetelmistä kuten massiivisista kovalevyistä olisi järkevää siirtyä pilvipalveluihin, jolloin yksikkökustannukset putoaisivat ja koulun ja kodin väliset raja-aidat kaatuisivat tiedon ollessa käytettävissä olinpaikasta riippumatta. Pilvipalveluiden

36. <http://www.luma.fi/artikkelit/1844/e-oppimateriaalit-tukevat-erilaisia-oppijoita>

37. Tietoa lisensseistä (<http://creativecommons.fi/lisenssit/>)

avulla aineistoa voi tuottaa myös usea käyttäjä samanaikaisesti, mikä kehittää oppilaiden ryhmätöitä.

TOIMENPIDESUOSITUS: Tuetaan koulujen teknologista kehittymistä taloudellisesti. Tietokoneiden lisäksi kouluihin hankitaan 3D-tulostimia ja opetusta tehostavia älylaseja.

TOIMENPIDESUOSITUS: Luodaan yhteistyössä kotimaisten alan yritysten kanssa digitaalisia oppimisympäristöjä, joissa on mahdollista huomioida erilaiset oppimistavat kuten kuunteleminen, näkemällä ja tekemällä oppiminen. Panostetaan oppilaiden valmiuksiin löytää kasvavasta datamäärästä olennainen ja luotettava tieto.

TOIMENPIDESUOSITUS: Tarjotaan kaikki oppimateriaalit sähköisinä vuorovaikutteisen oppimisen varmistamiseksi ja ylläpidetään niitä wiki-alustoja hyödyntäen. Lisensoidaan oppimateriaalit mahdollisuuksien mukaan Creative commons -lisensseillä.

OPPIMISEN ILO

Koulumaailmassa on vallinnut pitkään ajatus siitä, että oppimisen eteen täytyy ponnistella. Kysymys on osaltaan

ristivedosta, jossa vanhemmat siirtävät lapsilleen omaa oppimiskäsitystään ja opettaja omaansa. Esimerkiksi historian opetuksessa ei ole pitkään aikaan keskitytty vuosilukujen tai presidenttien muistamiseen, vaan suuriin linjoihin ja syy-seuraus-suhteisiin. Tästä huolimatta monet vanhemmat siirtävät lapsilleen traumansa, kuinka vaikeaa oli muistaa Pähkinäsaaren rauhan raja.

Oppiminen voi kuitenkin olla hauskaa ja Lauri Järvillehto on todennut, että oppimisen myös pitää olla hauskaa³⁸. Kylmä tosiasia on, että monet yksittäiset ammatit tulevat katoamaan, jolloin myös yksittäisten asioiden opettelemista tärkeämmäksi muodostuu oppimaan oppiminen.

Jokainen oppija on erilainen, joten myös jokaisen tapa oppia itseään kiinnostavasti ja hauskaasti vaihtelee. Kaikkea eivät kiinnosta oppimispelit, mutta peleistä on silti opittavissa jotakin oppimisen logiikasta. Kun asia yhdistyy oppilaan arkipäivään merkityksellisellä tavalla, tulee myös oppimisesta samalla mielekkäämpää.

TOIMENPIDESUOSITUS: Tehdään oppimisesta merkityksellistä kytkemällä se oppilaiden arkipäivään pelien, leikkien ja projektien avulla.

38. Järvillehto (2014).

Lähteet

KIRJALLISUUS

- Berardi Franco ”Bifo”. (2006). *Tietotyö ja pre-kaari mielentila*.
- Castells Manuel. (1996-1998). *The Information age trilogy*.
- E-oppimateriaalit tukevat erilaisia oppijoita. <<http://www.luma.fi/artikkelit/1844/e-oppimateriaalit-tukevat-erilaisia-oppijoita>> Luettu 26.3.2015
- Gretschel Anu. (2002). Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Gretschel Anu. (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*, 48–62. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Gretschel Anu & Kiilakoski Tomi (toim.). (2012). *Muistiinpanoja demokraatiooppitunista. Millainen on lasten ja nuorten kunta 2000-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 57*.
- Itkonen Tuija & Talib Mirja-Tytti. (2013). *Aito yhdenvertaisuus koulussa. Syrjinnän vastainen pedagogiikka*.
- Jakonen Mikko, Peltokoski Jukka & Virtanen Akseli (toim.). (2006). *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto.
- Jakonen Mikko. (2014). *Uusi työ ja prekarisaatio*. Tiede ja edistys 4/2014 s. 287-320.
- Jokinen Eeva & Venäläinen Juhana (toim.) (2015). *Prekarisaatio ja affekti*. Nykykulttuuri.
- Julkunen Raija. (2008). *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*.
- Järvilehto Lauri. (2014). *Hauskan oppimisen vallankumous*. PS-kustannus.
- Kiilakoski Tomi. (2012). *Koulu nuorten näkemänä ja kokemana*.
- Korhonen Maarit (2014). *Herää koulu!*
- Korhonen Maarit (2015). *Kun tyhmä ei ole enää tyhmä koulussa*. <<http://www.verkkouutiset.fi/blogit/maarit%20korhonen%20tyhma%20eityhma-36411>> Luettu 25.5.2015
- Liukas Linda & Mykkänen Juhani (2014). *Koodi2016. Ensiapua ohjelmoinnin opettamiseen peruskoulussa*.
- Normit nurin! -hanke (2014). *Normit nurin! Älä oleta. Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä*.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteet 2014*.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Mihin Suomen menestys perustuu?* <<http://www.minedu.fi/pisa/taustaa.html?lang=fi>> Luettu 24.3.2015
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2015). *Tulevaisuuden peruskoulu*. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/okm8.pdf?lang=fi>> Luettu 25.3.2015
- Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuis-tioita ja selvityksiä 2010:12. *Koulutuksen tietoyhteiskuntakehittäminen 2020. Parempaa laatua, tehokkaampaa yhteistyötä ja avoimempaa vuorovaikutusta*. <http://minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutuksen_ja_tutkimuksen_tietoyhteiskunta/verkko-opetuksen_sopimusmallit/liitteet/Loppuraportti_Koulutus2020_okmtr2010_12.pdf> Luettu 26.3.2015
- Paukku Timo. Suomalaiset älylasit välttävät Google-lasien virheitä. <<http://www.hs.fi/tiede/a1425875974016>> Luettu 4.6.2015
- Perusopetuslaki 628/1998. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4>> Luettu 25.3.2015
- Ratkaisujen Suomi. Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta. 27.5.2015
- Reuter Martina & Holm Ruurik. (2008). *Koulu ja valta*.
- Salminen Jari. (2012). *Koulun pirulliset dilemmat*.
- Somerkivi Urho. (1982). *Peruskoulu. Synty, kehittyminen ja tulevaisuus*.
- Tietoa lisensseistä. <<http://creativecommons.fi/lisenssit/>> Luettu 3.6.2015

Antti Kettunen on yhteiskuntatieteiden maisteri,
joka työskentelee Vasemmistonuorten pääsihteerinä.

